2/15 ԴԵԿՏ. 1903. Ա. ՏԱՐԻ. — ԹԻՒ 25

ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Բաժանորդագին՝ 10 Փր. տարեկան

Հասցէ՝ Ред. на в. "ВЕРАДЗНУТЮНЪ" .— Русе
Réd. du jour. „VERADZNOUTIOUN" Roustchouk

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին ժամանակներս Հայ մամուլը ընդհանրապէս զբաղւում է, և այն էլ խիստ մեծ թափով, Ռուսահայ եկեղեցական կալուածների հարցով ու քննում նրան բազմակողմանի կերպով։

Լեգալ մամուլը կանգնած լեգալ հողի վրայ՝ չի կրցար իր բուռն բողոքը հրապարակ հանել, բայց իսկական յեղափոխական մամուլը՝ մնած իր բուն դերին մէջ՝ նկատ. հարցի վրայ նայելու յեղափոխականի ակնոցով և նրա սուր ու զգալի կողմերը միանգամայն պարզաբանելով՝ ցոյց տուեց որ Ռուսահայ իրականութիւնն էլ նոյնքան անտանելի, նոյնքան զզուելի և կրիտիքական է՝ որքան Տաճկահայինը։

Իրողութիւնը մեզ ցոյց տուեց որ ռուսական կոզակը նոյնքան վայրագ գտնուեց, որքան՝ քիւրտ Համիդիէն, Գոլիցինը նոյնքան վատ և զզուելի վարուեց՝ որքան Պաշրի փաշան. ուստի, դժուար չէր հետևցնել՝ թէ Ռուսահայը նոյնքան վտանգի մէջ էր. որքան՝ Տաճկահայը։

Վերջին շրջանը—հերոսները և նրանց ազնիւ կատարուած հոգեհանգիստները՝ ամենագեղեցիկ ու փաւմ փաստերն են մեր ասածները հաստատելու և ըմբռնելի դիւրացուցանելու համար։

Արդէն, շատ մեծ նեղութիւնը չը պիտի կրէինք ապացուցանելու համար, որ՝ կռիւը. հայկական ընդդիմադրութիւնը պէ՛տք է որ տարածուէր Տաճիկ և Ռուս Հայկական հողերի վրայ, որովհետև երբ մի անգամ հալածանքը, կատարածը կար՝ նրա դէմ պէ՛տք էր որ ընդդիմադիր ոյժը երևան գար. հակառակ դէպքում Հայութիւնը շատ խառացի կերպով պէտք էր ընդունէր իր ճակատին "ոչխար" ածականը։

Ռուսահայը ներշնչուած մասնաւորապէս Տաճկահայ յեղ. կեանքից, իսկ ընդհանրապէս համահայկական յեղ. Գաղափարից, պարզ և տրամաբանական էր, որ "այդպիսի վեհ և կրիտիկական բոպէում" իր ժանգոտած սուրը պատեանից դուրս քաշէր և "կեցցէ՛ ազատութիւն" գոչէր։

Ռուսահայը շատ գեղեցիկ կերպով տեսաւ թէ ինչպէ՞ս Տաճկահայը կոտորուեց, շնորհիւ այն հանգամանքին, որ անկարող եղաւ առած բաղէին զէն ի ձեռին թշնամուն դէմ դուրս գալ. Նա տեսաւ թէ ինչպէ՞ս Տաճկահայը խաղալիկ դարձաւ Եւրոպական դիպլոմատիա կոչուած խորամանկ ձեռքին՝ միայն՝ և միայն նրա համար, որ չգիտցաւ սուրի դէմ սուր, գնդակի դէմ գնդակ արձակել։ Եւ այս բոլորը տեսնելուց յետոյ կարո՞ղ էր Ռուսահայը որպէս "ոչխար" ընկճվիլ. կարո՞ղ էր լռիկ մնջիկ տանել, կրել այն բոլոր անարդարութիւնները և զրկանքը, որ գալիս էր Մեծազօր Ցարից. Քրիստոնէից պաշտպան ??? Ցարից...

Ո՛չ, Ռուսահայը գիտցաւ ըմբռնել ժամանակի ոգին ու կարող եղաւ նոյն այդ ոգուն համապատասխան դիրք բռնել, տալով հարիւրաւոր զոհեր՝ սակայն պահելով միշտ բարձր Հայկական ազատութեան և Հայ Յեղ. գաղափարը։

Սակայն այս առթիւ մենք մի անգամ ևս տխրած ենք մի ակնարկ էլ գցել մեր թերթերից մի քանիսի արտայայտած մտքերի վրայ ու այժմեանից ասել թէ՝ այդ կարգի բոլոր գրուածները,—գուցէ բղխած անկեղծ սրտերից՝ բայց խիստ միակողմանի ու նոյն իսկ իրականութեան անգիտակից, անծանօթ լինել կը թւին մեզ։

Յայտնի է թէ, Հայ յեղափոխականը՝ հետևաբար Հայ յեղափոխութիւնը, կոչումն ունի ընդհ. Հայութեան ազատագրութեան գործին նուիրել, յայտնի է նաև որ ցարդ այդ նպատակը իրագործելու համար ասպարէզ ընտրուած էր Տաճկահայաստանը՝ աչքի առաջ ունենալով ինչ ինչ մասնաւոր հանգամանքներ, և որ ներկայումս էլ նա չի դադարած նոյն դերը խաղալուց, այլ սակայն այդ այդպէս լինելով, կարո՞ղ ենք արգիլել Ռուսահայը, Պարսկահայը ինքնապաշտպանութեան դիմելուց. կարո՞ղ ենք ըսել Ռուսահային, "դու մի՛ պաշտպանիր քեզ, զէնքդ առ և վազիր Տաճկահայաստան" կարո՞ղ ենք, և կամ ո՞ր խելքը գլուխը մարդը իրան թոյլ կը տայ այդպիսի բան ասելու, քանի որ մարդ արարած ը. Հետևաբար Հայը, պարտաւոր է դիմել ինքնապաշտպանութեան. և դիմեց նա... ու մնաց անդ. հերոսաբար։

Վերոյիշեալ թերթերը կարծում են, որ Ռուսահայերի այդ կռիւը արուեստական էր և մի ինչ որ թելադրութեան արդիւնք, այլ սակայն մենք կըսենք. ո՛չ, ընդհակառակը այդ շատ բնական և բնորոշ էր, ուստի և խիստ գնահատելի ու գովելի։

Ասացինք, թէ մեր այդ թերթերը անգիտակից կամ անծանօթ են իրականութեան ու մենք կրկնում և ընդգծում ենք այդ, որովհետև ո՛վ որ ծանօթ է ներկայիս ընդհանրապէս Կովկասի և մասնաւորապէս Հայերիս կացութեան՝ անկարելի է որ մեզ հետ չպոռայ "կեցցէ՛ յեղափոխութիւն". անկարելի՛ է որ չաջակցինք "օգնենք Ռուս յեղափոխականներին և Սօցիալիստներին՝ տապալելու համար Ռուս. Ցարիզմը". այո՛, միանգամ ընդ միշտ պիտի համոզուել, որ Ռուս Ցարիզմը եղել է և է Տաճկահայ յեղափոխութեան վիժեցման և 300,000 զոհերին իսկական պատճառը։ Տապալե՛լ Ցարիզմը՝ նշանակում է Հայկակ. ազատագրութեան գործը կապանքներից, շղթաներից ազատել։ Տապալե՛լ Ցարիզմը՝ նշանակում է նպաստել ընդհանուր մարդկային ազատագրութեան գործին։

Հայկական իրականութիւնը այսպէս լինելով, պէտք է որ ամբողջ Հայութիւնը ամեն տեղ զինուի և կազմ ու պատրաստ մնայ։ Ուր ո՛ր էլ լինի՝ առած բաղէին, նա, որպէս առիւծ պիտի նետուի կռւի դաշտը՝ կատարելու իր Ս. պարտականութիւն։

"ԱԼԱՆ-ԹԱԼԱՆ"

Հայ ազգի գլխին խոյացող արծիւ
Համիդից նորան զինւ անկենդան
Խաւարի որդին,—սատանի անգղնիւ
Որոշեց ջնջել անունն հայկական.
Անսուրբ օրէնք, արիւն ու թալան,
«Թմրած» Հայ-ազգին կուլ տալու նրան։

Նա սարսափ ընկաւ՝ երբ Մասեաց
խորքից
Խուլ «յառաջ»... ձայներ լսւեցան,
Երբ զարկեր խլեր նրնջած հրնոցից
Կայծակ լուսյն հեղեղներ թռան...
Գեղջուկն իր բահն՝ կրօրեարը զէնքով
Կռնայք, պատանիք, ծերերը՝ բարով։

Զարթեց ազգի հրաշագործները
Ամեն սրբազան նշան թալանի.
Թէպէտ ներկուեցան նոյն թերթերը՝
Բայց ... մենք ցոյց տուինք կորով
կենդանի,
«Հնչակ—Դրօշակ» հաղորդող եղբայրք
Ոտքի կանգնեցան ուժով ապստամբ։

Անարի ցարի ոսկւոն՝ Գալի — ծեռ
Մինչ կարծեր հանգած Հայկական հուրը
Հողմավար թռաւ փրփրած հոգին
Շանթակոծ արաւ... շղշղաց սուրը.
Նա տապալեցա՛ւ... ընկաւ երեք քաջ,
Արամ—վահաններ թռան ընդ առաջ։

Կա՛ր կեցէ՛ք Մասեաց ճակատին մի համար,
Այնտեղից հնչէ սակեղէն «Հնչակ»
Եւ նորա մօտը ծփայ անպարտ
Հայրենիքասէր կարմիր «Դրօշակ».
Յեղափոխութեան սրբազան կրակ,
Թող հրահրի, մտնի ամեն Հայ սրտ։

Իր աղօթքներով օդը թնդացնէ
Թալանւած վանքին աղքատ միաբան,
Զոհւած քաջերի անունը խառնէ,
Բանայ այն դուռը՝ ուր հանգչի Վարդան.
Աղօթք ու բուրվէն մեր զոհերն անմեղ
Չեն ուզում... «Վրէ՛ժ» ձայնէք ամեն
տեղ։

Ցարը լո՛ւ տեսաւ մեր ուժի չափը,
Իմ հոգու պաշտած քաջարի Հայեր,
Նա հետուն նրստած, ծովերի ափը,
Ուժն է հաւաքում խեղ ճանջերի.
Զինուէ՛ք, զարգարւէք, իջէք իր հետ
վեղ.
Ցարիզմի դէմը կռուենք միատեղ...

Էն արևանցեալը՝ որ Թուրքը թափեց,
Էն անեղ սուգը, որ օրդոյն աշխարհն...
Նա Ցարի կամքը միայն կատարեց
Թափելով Հայի արիւնը վարար,
Մենք վրէժխնդիր հայրենի դաշտին
Դուրս գանք, խորտակե՛նք սեւ փառքը վանքին։

Սիլուան

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

I

ԴԻՄԱԿԸ ՎԱՐ

Ցարի կառավարութիւնը շարունակում է իւր գաղանային, վայրենի բռնութիւնները նրանց վերաբերմամբ, որոնք յանդգնում են բողոքել, դժգոհութեան ամենափոքր նշոյլ անգամ ցոյց տալ եկեղեցական կալուածների յափշտակման դէմ։ Ծեծ, բանտ, տուգանք, տանջանքներ այդպիսիների համար պատրաստ են ամէն քայլափոխում։ Դրանք Կովկասում այլեւս ամենասովորական երեւոյթների շարքն են անցել։ Յաղթանակը առ այժմ բռնութեանն է։

Այն գիւղերը, որոնք դեռ շարունակում են դիմադրել՝ պարտաւորւում են օրերով շաբաթներով կերակրել բաշիբօզուկ կոզակներին ու նրանց ձիերին և հոգալ դրանց բոլոր պէտքերը։ Եւ այդ կերակրելը էժան չի նստում տնտեսապէս քայքայած գիւղացու վրայ։ Հասարակ «պօրշչօվ» ու «կաշօվ» ապրած կոզակը այլեւս հայ գիւղում լայե՞ղ կանէ դրանցով ճաշի նստել կամ դրանց մասին մտածել։ Նրա համար, ինչպէս և իւր ձիու, կատարելապէս «բարեկենդան» է։ Հաւը, փլաւը, կարագը, մեղրը և ոչխարը անպայման պէտք է զարդարեն գիւղացու սիրելի հիւրին սեղանը և լցնեն նրա խուրջին իբրև «պաշար», թէկուզ դա լինի գողութեամբ։ Եւ այդ բոլորը ձրի կատարելապէս։ Այդպէս է պահանջում էկզեկուցիան։ Իսկ բռնաբարութիւննե՞րը, լպիրշ և անպարկեշտ խօսքե՞րը՝ ուղղած ամօթած հայուհու հասցէին... Անպատիժ գողութիւննե՞րը..... գորգերը և կապերտնե՞րը..... Ասենք դրանք «հաշուի մէջ չեն», «մանր բաներ են»։

Հիւսիսի բռնակալ կառավարութիւնը իրեն պատիւ է համարում նագայկայի միջոցով, հրացանի կոթով, գնդակներով և էկզեկուցիայով՝ ստիպել ժողովրդին շատ տեղերում ստորագրել իրեն գաղտնի պատրաստած թղթերը, կալուածների գրաւման մասին համաձայնութիւնը, — ի պատասխան թէ՛ կաթողիկոսին, որը բողոքում էր որ ժողովուրդը ինքը չի համաձայնում, և թէ՛ Եւրոպայի զայրացած մամուլին։ «Մենք շնորհակալ ենք կառավարութեան՝ մեր եկեղեցական կալուածների մասին արած կարգադրութիւնից, որովհետև նրանց արդիւնքը միայն հոգևորականների փորն էր պարարտացնում, մեր դպրոցները, եկեղեցիները աղքատ էին մնում և դրամ ուտելը արհեստ էր դարձել մեր ծոյլ վարդապետների համար։ Այժմ այլեւս դրանք չեն լինի, քահանաները ռոճիկ կըստանան, դպրոցների և եկեղեցիների պէտքերը կը հոգացուին, հաշիւները ճշտութեամբ ու արդարութեամբ կը պահուին և ոչ մի կոպէկ չի կորչիլ»։ Ահա միտքը գոհունակութեան թղթերի։ Վայ նրան, ով չի կատարում «հայրախնամ թագաւորի բարի կամքը»։ Նա հաշւում է ապստամբ և դրա համար էլ սոսկալի ծեծը, բանտը, աքսորը պատրաստ է։

Պետերբուրգից էլ յանկարծ եկել է մի յանձնախումբ, որի պարտականութիւնն է՝ ցուցակագրել բոլոր կալուածներն ու նրանց եկամուտի աղբիւրները և «քննութիւն» բաց անել՝ թէ արդարև ժողովրդին ստիպե՞լ են գոհունակութեան թղթերը ստորագրել, թէ՞ ինքը ժողովուրդը ինքնաբերաբար է կազմել այդպիսիք։

Գաղտնի կերպով հրաման արձակել՝ բռնի, նագայկայի և հրացանի կոթի միջոցով՝ ստորագրել տալ ու շնորհակալութեան թղթերը կառավարական աւազակութեան համար, և ապա՝ ուղեւոր նման՝ յանձնախումբ ուղարկել «քննելու» թէ ճի՞շտ է, որ «զօռով» են ստորագրել տուել, դա կատարեալ աչքակապութիւն է, եղեռնական «թաքթիք», մի լիրբ օյինբազութիւն ու ստոր կատակերգութիւն, որ անում է հիւսիսի «քաւթառ» արջը, առանց մի րոպէ ամաչելու և հաշիւ տալու մասին մտածելու։ Ա՜հ, անգութ կառավարութիւն, քո օրերը համրած են, քո դիմակ իջեցրած, պատռած ու շպրտած հասարակութեան ու «Եւրոպայի զայրացած մամուլի» առաջ, որ քեզ աւելի են ծաղրեն, խայտառակեն ու անխնայ մտրակեն։ Բոլորն էլ են հասկանում քո քաղաքականութիւնն ու նրա բուն իմաստը։

Ընթերցո՛ղ, ճիշտ համիդական սիստէմ է, այնպէս չէ՞, աղուէսական, դիմակաւոր։ Բարձրացրու արիւնոտ վարագոյրը մօտիկ անցեալի և ահա քո առաջ կը պատկերանան անպատմելի կոտորածները՝ Տաճկահայաստանում, որոնց հեղինակն ու դրդիչը եղել է գլխաւորապէս և է՛ այսօրուայ Կովկասի արնախում կառավարութիւնը։ Նա նոյն հին թշնամին է. — Старая лисица։

Մի՞թէ, ընթերցող, սխալւում են նրանք, որ Ցարին համարում են Համիդի հարազատ եղբայրը, հաւասարապէս, նոյնիսկ աւելի, թշնամի հայութեան։ Մի՞թէ սխալւում են նրանք, որ հաւատարիմ իրենց կոչման ու դերին, դառն կեանքի բիւրաւոր ցաւերը գնում են հրապարակ ու պահանջում բաւարարութիւնը դրանց, — ապտակել Դաղան-բռնակալին, վերացնել նրա անպէտք գոյութիւնը մէջ տեղից։ Մի՞թէ անիրաւացի են ժողովրդային հակակառավարական բողոքները, շարժումները, դրանք կեանքի՞ արգանդից են դուրս եկած, թէ գործիչներն են «զօռով» փաթաթել ամբոխի վզին։ Եւ այդ բոլորից յետոյ ի՞նչ կասեն մեր հակառակորդները ամեն տեղ. արդեօք չե՞ն սխալւում նրանք փրփուրը բերաններին քարոզելով չզբաղուել Կովկասով ու նրա դարդերով, անտես անել այնտեղի կեանքի բանական երեւոյթները։ Ա՜հ, ընթերցող, նրանք ապուշ լինելուց բացի, ինչպէս երեւում է տակաւին, անընդունակ էլ են ճշմարիտ հայեացք գցել [illegible]րական կեանքի վրայ, անաչառօրէն՝ առանց տենդենցիոզ լինելու քննել նրանից ծնունդ առած հասարակական երեւոյթները։ Նրանք միեւնոյն ժամանակ կուրացած են, տոգորուած շովինիստական՝ նեղ, փտած ու անպէտք մտքերով։ Այդ կարգի «գործիչները» կը ջախջախուին ու փախուստ կըտան ասպարէզից, եթէ մենք բարձր պահած սօցիալիզմի դրօշը, մեր յաղթական քայլերն ուղղենք դէպի առաջ, մինչև որ փայլէ հայութեան խաւար հորի[զոնում]...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ 24

ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

[illegible]-ի

թարգմանեց Ֆրանսերէնէ

Ա. Տ—եան

ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆ ՏԱՔՏԻՔԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԸ

Եթէ անիշխանութիւնը դատապարտած է քաղաքական եւ տնտեսական տեսակէտով, կրնայ մեզ ապացուցանել որ ան պէտք է դատապարտուի բարոյական տեսակէտով ալ։

Մարդը ինկած հրեշտակ մը չէ։ Մեր մէջ կան մարդիկ ընդունակ ապրելու եւ զոհուելու ուրիշի համար, բայց ժողովրդային ամբոխին մեծ մասը միայն իրեն շահերով կը հետաքրքրուի եւ բարիք կընէ միայն այն ատեն՝ երբ ան իրեն օգտակար եւ հաճելի ըլլայ։ Ուրեմն գիտենք շրջապատող պարագաները մեծ ազդեցութիւն ունին իրենց գործերուն վրայ եւ որքան նուազ պիտի ըլլայ մարդուն քով իր պէտքերուն գոհացում տալու փափաքը, ի վնաս ուրիշին, այնքան աւելի քիչ պիտի ըլլան ոճիրները։

Ուրեմն հաստատութիւնը չկրնար բարքերը վատացնել. միւս կողմէ հանրական կեանքը ու աշխատութիւնը աւելի եւ աւելի պիտի զարգացնեն ընկերական զգացումները եւ պիտի տան աւելի լաւ գաղափար մը այն պարտականութիւններու մասին, որ մենք պէտք է կատարենք իրարու նկատմամբ։

Միւս կողմէ ազատութիւնը կը զարգացնէ մեր թէ լաւ եւ թէ գէշ կրքերը. եւ թէեւ այժմ չկրնար բարւոքել մարդկութիւնը, բայց երբ ալ անիշխանութիւն գոյութիւն պիտի չունենայ, երբեմն զսպուած բոլոր մոլութիւնները սանձարձակ երեւան պիտի գան։ Բնականաբար կարելի է իշխանութիւնը չարաչար գործածել, բայց ազատութիւնն ալ կրնայ զեղծումներու տեղի տալ եւ պիտի տայ։

Իր աղջիկը պոռնկութեան յանձնող մարդը, իր զաւակները գործարան ղրկող հայրը, իրենց զաւակները դաստիարակելու մէջ թերացած ծնողքները, երիտասարդութեան կրթութեան հոգը չստանձնող ընկերութիւնը, այս բոլորն ալ չարաչար կը գործածեն ազատութիւնը ի վնաս աւելի տկարներու։ Որքան երկար ատեն կեանքի ճանապարհը չպիտի ըլլայ բաւականաչափ լայն որ նա կարենայ ազատօրէն քալել շատ մարդիկ ճնշուած պիտի մնան՝ եթէ իրենց շարժումներուն ազատութիւնը չսահմանափակուի։

Բայց երբ ամեն մարդ հաց պիտի ունենայ, հաւասարութիւնը պիտի արկարենայ, մարդիկը կապող բարոյական կապը աւելի սերտ կերպով պիտի միացնէ եւ ազատութիւնը իբրեւ հետեւանք չպիտի ունենայ վնասել ուրիշի ազատութեան։ Մենք պիտի զարգացնենք ընկերական զգացումները շնորհիւ հաստատութիւններու աւելի արդար բաշխումին եւ բարոյական զարգացումը պիտի թոյլատրէ՝ տալ մարդկութեան ազատութեան այն չափը, որով կարելի է զայն օժտել այն ժամանակ։

Ընդհանրապէս, կատարեալ ազատութիւնը չի կրնար բարոյականութիւնը զարգացնել։

Ազատական դպրոցին բացարձակ ազատութեան հակազդութիւնը սերտ կերպով կապուած է [illegible], որ մոլորութիւններու աղբիւրն է։ Ամբողջութեամբ գործադրուած այս սկզբունքը դուրս կը ձգէ ամեն տեսակ սէր դէպի ընկերութիւնը, որ հիմն է բարոյականութեան, եւ կը ձգէ [illegible] խնամքը ընկերական կեանքի մէջ անհատական ազատութեան հետեւանքներուն։ Ազատութիւնը պիտի ըլլայ հրաշագործ դարմանը, ամենաբոյժ դեղը բոլոր չարիքներուն եւ հազուագիւտ չէ գտնել ազատութեան մասին տածուած այս մոլեռանդութիւնը անիշխանութեան հետեւողներուն մօտ, որ անհատապաշտութեան բուռն ծաւալումն է։

Անհատի ազատութիւնը եւ կա[...]մայականութիւնը, այն՝ առանց հա[...] [illegible] գերագոյն օրէնքը եւ ոչ թէ ընդհանուր բարեկեցութիւնը։ Անոնք իրենց ենթադրեալ անձնական իրաւունքները աւելի վեր կը դասեն քան դէպի մարդկութիւնը ունեցած պարտականութիւնները, որպէս թէ ազատութեան ամէն տեսակ [illegible] չէ [illegible] եւ միայն անհատական ազատութիւնը գոյութիւն ունենայ, մինչդեռ ան պէտք է ենթարկուած մնայ ընկերական կեանքի պահանջումներուն։ Աս կը պահանջէ պայքարիլ [illegible]թեան դէմ եւ զոհել մանաւանդ շահերը մարդկութեան շահերուն առջեւ։ Քաբիթալիզմը կը զարգացնէ այս մոլութիւնները, փոխանակ զանոնք [illegible] ընել աշխատելու ու մեզ այնպիսի վիճակի մը մէջ դրած է, որ [illegible] մեզ առնել երբեմն բարբարոսութեան եւ որմէ կրնանք փրկուիլ միայն ուժեղ հակազդեցութեամբ մը եւ համերաշխութեան զգացմանց զարգացումով։

Ջնջումը քաբիթալիզմի, որ եսասիրութեան կրօնքն է, առաջնակարգ անհրաժեշտութիւն է, որ կրնայ կարելի ընել բարոյականութեան եւ քաղաքակրթութեան թագաւորութիւնը։

(Շարունակելի)

վռնում աշտտ, թեան առեւտրեր արշալոյս, մինչև որ բանւորական ստուգիկ գունդեր կազմած իրականացնենք սոցիալիզմը։

Ահրիման

Շուշի 25 Նոյ. 1903.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

ՍԱԼՄԱՍՏ, 3 Նոյ. 1903 թ.

Եթէ մենք Սալմաստը պատերազմի դաշտ անուանենք, այնքան էլ սխալուած չենք լինիլ, որովհետև, օր չի անցնիլ, որ Սալմաստի այս կամ այն գիւղում՝ թալան, սպանութիւն, աւարառութիւն և այլն տեղի չունենայ։ Սրանց վերայ աւելացրէք կառավարութեան թուլութիւնը և իր անպէտք պաշտօնեաների կամայականութիւնները, Սալմաստը շրջապատող քրդերի միմեանց հետ յաճախ ակի ունեցած ընդհարումները, — որի ժամանակ դարձեալ տեղացիք են տուժողը, — այն ժամանակ, ընթերցող, Սալմաստը ձեզ կը պատկերանայ՝ պատերազմի դաշտ լինելուց զատ՝ մի սոսկալի քաոս։

Մէկ ամսից աւելի կը լինի, որ Սալմաստ է եկած՝ Ուրմիի, Խօյի և Սալմաստի զօրաց ընդհանուր հրամանատար Մաջիդ-էլ-Սալթանէն՝ իր հետ ունենալով մէկ փաշտ զօրք։

Մաջիդ-էլ-Սալթանէի մասին բազմիցս գրուել է մեր պարբերական թերթերի մէջ՝ նրա քաջութեան, մարդասիրութեան և վեհանձնութեան համար, և որ գլխաւորն է, կուլտուրական լուսաւորութեան և եւրոպական էսթէտիքայի խիստ սիրահար լինելուն համար։

Մաջիդ-ի ներկայութիւնն արդէն բաւական է՝ ո՛րտեղ էլ լինի՝ սարսափ ձգելու բոլոր վրանաբնակների վերայ։ Հէնց այդ է պատճառը, որ նրա Սալմաստ ժամանած օրից ո՛չ մի միջադէպ տեղի չէր ունեցած. բայց սրանից 10 օր առաջ, Թուրքաց կառավարութիւնից յատուկ պատգամաւորութիւն է գալիս և բողոքում Սալթանէին՝ պարսկահպատակ «Մամադի» կոչուած քրդերի մասին, որոնք, իբր թէ, մօտ ժամանակներում, անցել են Թուրքաց սահմանը և մեծ թալան տար են բերել...։

Այս առթիւ, վեհանձն դատաւորը անմիջապէս հրամայում է Մամադիների ցեղապետ Օմար աղային իրեն ներկայանալ և բաւարարութիւն տալ Թուրքաց պահանջին։ Նախ մերժում է, վերջը զիջում և ներկայանում է Օմար աղան, որը իր մարդկանցով, քանի տարի է, սարսափի մէջ է ձգել Սալմաստը...։ Դատաւորը հրամայում է նախ զինաթափ լինել. կատարում է հրամանը և ապա սկսում հարցուփորձը։ Օմար աղան բոլորովին մերժում է Թուրքաց պահանջը՝ առարկելով որ իր կողմից այդպիսի մի քայլ տեղի չէ ունեցել։ Դատաւորը հրամայում է շղթայել նրան մինչև խոստովանելը։

Օմար աղայի բանտարկութեան լուրը հասնում է Մամադիներին, որոնցից 50 հոգու չափ զինուած՝ վճռում են, ի՛նչ միջոցով էլ լինի, յետ բերել իրենց մեծին՝ Օմար աղային։ Հոկտ. 26-ին գալիս Դիլման են մտնում նրանք (Սալմաստի գիւղաքաղաքն է, որ դատաւորն էր իջևանած) և իրենցից Ալի-Շահօ անունով մէկին ներս են ուղարկում դատաւորին ներկայանալու և առաջարկելու համար իրենց պահանջը։ Ալի-Շահօն երբ ներս է մտնում և նկատում Օմար աղային շղթայուած՝ կատաղում է և ձեռքը դաշոյնին տանելով յարձակւում դէպի դատաւորը՝ Մաջիդ-էլ-Սալթանէն, որ վայրկենապէս հանում է ատրճանակը և առաջին հարուածով գետին գլորում Ալի-Շահօին։

Հէնց որ սենեակում որոտում է ատրճանակը, դրսում եղած քրդերը սկսում են կատաղաբար արձակել իրենց հրացանները և մի կողմից էլ փախչել, որովհետև վտանգի առաջին րոպէին իսկ, հայազգի դնդապետ Ռաֆայէլ-խան Ենիկոլոփեանը նշան է տալիս զինուորներին զէնքի դիմելու, որով երկուստեք սկսում է կատաղի կռիւ։ Փոստատան, հեռագրատան և չէկխ. ում գըտնուող բոլոր մարդիկ փախուստի են դիմում իրենց գլուխները ազատելու համար։ Քրդերն էլ փախչում են, բայց Մաջիդ-էլ-Սալթանէն ձի նստած՝ իր հետ ունենալով հինգ հարիւրի չափ զինւոր և երկու թնդանօթ, հալածում է նրանց։

Հրաշքով պիտի նկատել Պարսից զինուորների այս անգամուայ անսպասելի ու քաջարի կռիւը... որտեւեց չորս ժամ։ Պարսից զօրքը վերադառնում է իր հետ բերելով երեք քրդի կտրած գլուխները։ Օմար աղան անմիջապէս թնդանօթի է դրվում. ապա երեք նշանաւոր քրդեր շղթայակապ Ուրմի են ուղարկվում և դարձեալ գլխատվում...։

Այս դէպքը աւելի ևս բարձրացրեց կառավարութեան աչքում Մաջիդ-էլ-Սալթանէի պատիւը, այնպէս որ, այսօր լուր ստացուեց, որ Թեհրանից ոսկեկուռ սուր է ուղարկուած նրան։

Լուր է պտըտում նաև թէ Մամադիները պատրաստութիւն են տեսնում իրենց վրէժը լուծելու կառավարութիւնից (թէ՞ ժողովրդից)։ Որքան ճիշդ է, այդ կը ցոյց տայ մօտիկ ապագան...։

Ալալան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՆՉ. ԿՈՒՍ. ԹՈՒՄԱՆՈՒԹԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԻՆ

Տեղիս Նոյ. 16-ին կայացած Հնչ. հրապարակային ժողովէն յետոյ բացուած հանգանակութեան արդիւնքը եղած է 1400 ֆրանք։

Շնորհակալութի՜ւն բոլոր նուիրատուներուն։

ԱՒԵՏԻՍ ՆԱԶԱՐԲԷԿ 6

ՉԱՐԱԽՕՍ ԹԶՈՒԿԸ

(ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ ԵՒ Cie ՀԱՄԱՐ)

Բնական է, որ չարախօս թզուկի այդ ամբաստանութիւնը չէր կարող առանց բողոքի մնալ «Հնչակ»ի կողմից (30 Նոյեմբերի 1902). «Յայտնում եմ — ասում է ի միջի այլոց «Հնչակ»ը — որ Հնչակ. կուսակցութիւնս համարում է միայն կարող է ունենալ պարոնի (Առաքելեանի) եւ իր ընկերների համար, որոնք իրանց չարախօս գրուածքներով եւ յիշատակ բնաւորութիւններով երբեք չեն կարող դիպչել կուսակցութեան պատւին, որ կը մնայ անաղարտ ինչպէս եղել է միշտ։ Եւ որպէս զի թոյլ չը տանք որ այդ ծանծաղամիտները օգտւելով ու միջներից ու ոճրագործներից մոլորեցնեն հասարակութեան կարծիքը՝ յայտնենք աւելի մանրամասն ընդ միշտ, եւ այլեւս չը վերադառնալու համար մի խնդրի, որի համար ո՛չ ժամանակ ունենք եւ ո՛չ տրամադրութիւն, այն ինչ անհրաժեշտ ենք համարում կուսակցութեան քաղաքական վարկի եւ հայկական յեղափոխութեան շահերի տեսակէտից։» Եւ յայտնելով «ի գիտութիւն հայ հասարակութեան», որ կեդրոնական վարչութեան հաշիւները ... ժողովի կողմից։ «Հնչակ»ը նետում է մեր չարախօսի երեսին հետեւեալը. «Եւ ... Հ. Առաքելեանի ... պէտք է ... մի զրպարտութիւն»։ Այդ կեղտոտ ամբաստանութեան առթիւ «Հնչակ»ը չէ կարողանում զսպել իր բողոքը այնքան, որ «Հ. Առաքելեան յայտնի համարձակ, առանց այլ եւ այլի առանց որ եւ է կասկածի երջանիկ իսկ ցոյց տալու, ամբաստանում է իր բարեկամին։ Աւետիս Նազարբէկին, ո՛յն մեծին, որ եղել է Հնչակեան կուսակցութեան հիմնադիրներից մէկն եւ որ պահել է կեդրոնական վարչութեան մէջ որպէս անդամ չորրորդ տասն տարի...»։

Ա՛հ, միթէ ինքն Առաքելեանը չէ՞, որ իրան սեփական է անուանում մեզ ծանօթ իբրեւ մէկ ամբողջ կուսակցութեան «պետ եւ առաջնորդ...»։ Բայց նրա պէս չարախօսների աչքին փուշ են դառնում հարազատ ժողովրդին ծառայութիւն մատուցանողները։ Նրա պէս թզուկները խեղդւում են ... մի վարկծից ... կատարելապէս մաքրելիների՝ նրանք գիմում են ամեն տեսակ անազնիւ միջոցների, զրպարտութեան, սուտ, մոլորեցնելու համար հասարակութեան կարծիքը եւ այդպիսով յագեցնում ատելութիւնը իրանց չար ու սուտ բնազդներին։

* * *

Մի հրապարակային բացարձակ ամբաստանութեան նկատմամբ այդպիսի ընթացք է բռնել Առաքելեանը։ Բաւական է, սակայն, քիչ մտածելու ընդունակութիւն ունենալ ենթադրելու համար, թէ որպիսի գործունէութիւններ պէտք է նա արած լինի իր խաւար սրտի անկիւններում այնպիսի մութ խնդիրների նկատմամբ, որոնք վերաբերում են մի գաղտնի կազմակերպութեան ու մանաւանդ անձնաւորութեան։ Նախ եւ առաջ մի հարց։ Ո՞վ է եւ ի՞նչ է Առաքելեանը, որ յանդգնում է նրա սրբազան անձերի ընտանեկան ու քաղաքական կեանքի եւ մասնաւոր յարաբերութիւնների մէջ։ Ո՞վ է եւ ի՞նչ է մէկ Առաքելեանը, որ յանդգնում է ուրիշ անձերի՝ լինի հայրական, լինի ամուսնական, լինի սրբութեան զգացմունքների եւ կամ լինի սիրոյ՝ աշխարհի մէջ ներս սողալ։ Վերջապէս, ո՞վ է եւ ի՞նչ է մէկ Առաքելեանը, որ յանդգնում է այդ բոլորից յետոյ հրապարակ դուրս գալ ամեն տեսակ զրպարտութիւններով ու բանբասանքներով, մէկ ընթացք, որ քամահելի ծաղր է հասարակութեան հասցէին։ Ամեն մարդու ներքին կեանքը, որպէս եւ հոգեկան աշխարհը՝ անբռնաբարելի է։ Դա մի սրբութիւն է, այդ կեանքը, այդ աշխարհը, որի մէջ յառաջանում են մարդու նախանձելի նշանաւոր եւ անձեռնմխելի իրաւունքը։ Կատարեալ բարոյական մի նահատակութիւն է, երբ մէկ այլ անձ օձի պէս ներս է սողում ձեր սիրտը եւ իր թունաւոր խայթոցով, անհամբերութեան ծածկամտութիւններով, աչքէմական հայհոյանքներով ու կարճամիտ ուզելով ձեր սիրոյ, ձեր հոգեկան կայքերի, ձեր համակրանքների ու հակակրանքների, մի խօսքով, ձեզ համար այդ սրբութիւն կազմող աշխարհը տա՛կն ու վրայ անում, քրքրում, խառնում, պղտորում, ջախջախում ու կոտրում։ Կատարեալ նահատակութիւն է, երբ մարդ հրապարակով անխիղճ կերպով ինքն իրան դատաւոր ու դատախազ է կանգնում ուրիշների ներքին ու մասնաւոր կեանքի։ Երբ մէկը դառն է ենթարկւում մէ՛կը, որ նոյն իսկ մարդասպանութիւն է գործել, պաշտօնական իսկ դատաւորները չեն համարձակւում իրանց վճիռն արձակել՝ առանց զգուշութեամբ թափանցելու եւ մանրազննին կերպով, կենսական ու հոգեկան փաստերով քննելու նրա բնութիւնն ու անցքը։ Մինչեւ իսկ ձորսը, որին դարձրել են հլու բռնութիւն, որին հարկադրում են ապրել այսպէս եւ ո՛չ այլապէս, տալ այս, անել այն, լինել մեքենայ, աշխատել, ապրել, քրտինք եւ արիւն թափել ուրիշի համար, մինչեւ իսկ ձորսն, ասում ենք, ունի իր հոգեկան կեանքը, որ ազատ է եւ անբռնաբարելի եւ որ կազմում է նրա անձնական ու սեփական սրբութիւնը։ Եւ այսպէս, ձորսերն ու ձորսն անգամ ունեն իրանց ներքին ազատութիւնը, եւ ուրեմն ո՛րքան հակամարդկային ու հրէշաւոր ոճիր է, երբ այդ բնական ազատութիւնը ձգտում են խլել մէկ ազատ անհատից, մի քաղաքացուց։ Ամենաբնական եւ ամենաանխախտ մի սկզբունք է արգելել ամեն մարդկային կայքի ներքին աշխարհը եւ դրա անբռնաբարելիութիւնը։ Այդ սկզբունքը պէտք է գերակայող հիմունքը լինի մարդկային ամենայն յարաբերութիւնների մէջ՝ թէ՛ մասնաւոր եւ թէ՛ հասարակական շրջանում։ Եւ հէնց այդ սկզբունքի հիման վրայ է, որ քաղաքակրթուած երկիրներում գոյութիւն ունի մէկ օրէնք, որի զօրութեամբ դատի է հրաւիրւում եւ պատասխանատու է դառնում այն անձը, որ մտնում է ուրիշի եւ մանաւանդ հասարակական գործիչի ներքին կեանքը եւ չփոթեցնում հասարակաց կարծիքը։

(Շարունակելի)

ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

III

(շարունակութիւն եւ վերջ)

Այս խնդիրը իմաստասիրական կողմ մըն ալ ունի, որու վրայ կ'ուզենք քիչ մը ծանրանալ։

«Շարժում»ի խմբագիր պ. Վարդօն զուրկ ըլլալով իրերը ու երեւոյթները իբրամբողջութիւն իմբռնելու ընդունակութենէն, կը տատանի միշտ վերացումներու (abstraction) աշխարհին մէջ։

Տեսնենք։

»Մենք էլ պաշտպանելով նացիոնալիզմը, յայտնում ենք որ մեզ համար սիրելի է մարդ արածը, ոչ միայն բանուորը»։ *)

Այս պարբերութիւնը փայլուն կերպով կ'ապացուցանէ թէ Վարդօն բնաւ գաղափար չունի հասարակական գիտութիւններու ւսանին։ Մենք ըսինք թէ գիտական արտօնս է՝ «չկայ վերացական ճշմարտութիւն. ճշմարտութիւնը թանձրացեալ է։»

Տգէ՞տ թէ գիտնական Դաշնակցականները. ընդհանուր առմամբ որոշակի կերպով կարելի չէ տալ պատասխանը ասոր. պէտք է գիտնալ թէ ո՛ր Դաշնակցականի մասին է խօսքը, որովհետեւ ամեն բան հանգամանքներէն, ժամանակէն ու տեղէն կախուած ունի։ Պէտք է հարցը դնել այսպէս։ Տգէ՞տ է թէ գիտնական «Շարժում»ի խմբագիր Դաշնակցական Վարդօն. հիմա համարձակօրէն կարելի է պատասխանել, իսկ ընթերցողը գիտէ թէ ի՛նչ է մեր պատասխանը այդ հարցման։

Ահա թէ Չերնիշեվսքի ինչպէս կը բացատրէ այս կէտը։

«Զոր օրինակ, «լա՞ւ է թէ վէշ անձրեւը»։ Այս հարցումը վերացական է եւ կարելի չէ տալ որոշ պատասխանել; որովհետեւ անձրեւը երբեմն օգտակար, երբեմն ալ — քիչ անգամ անշուշտ — վնասակար է։ Պէտք է այսպէս հարցնել. «վարուցանքի վերջանալէն ետքը, հինգ ժամ շարունակ առատ անձրեւ տեղացած է, օգտակա՞ր է ան ցորենին համար»։ Միայն հիմայ պատասխանը բացայայտ է եւ իմաստ ունի. «այդ անձրեւը—շատ օգտակար եղած է»։ «Բայց միեւնոյն տարը, ցորենը հաւաքելու միջոցին, ամբողջ շաբաթ տեղատարափ անձրեւ եկած է, լա՞ւ է արդեօք ցորենի համար»։ Միայն հիմա պատասխանը պարզ է. «ոչ, այդ անձրեւը վնասակար է»։ **)

Հոս չօշափուած սկզբունքներու վրայ բան մը ըսելիք ունի՞ք, պ. Վարդօ։ Թերեւս ըսէք թէ «ոչ ժամանակ, ոչ տրամադրութիւն» ունիք սանկ բաներով զբաղելու։ Ասիկա յատկանշական է՝ «ոչ իսկական» սօցիալիստի մը ձեզ նման ձգելէն եւ համազգային գործիչի դիմակը պատռելէն վերջը։ Իսկ եթէ դարձեալ շարունակէք մեզ հայհոյել, ինչպէս որ մինչեւ հիմայ ըրիք, առոլ անգամ մըն ալ պիտի ապացուցանէք ձեր գաղափարական ապիկարութիւնը։ Ինչպէս որ ռուս ստրկամտութիւնը Զուպաթօֆի առաջնորդութեամբ բանուորական շարժման գաղափարական բարբառներուն մտրակ կը հակադրէ, այնպէս ալ դուք, փոխանակ ակար սկզբունքի դէմ ըակերուք դնելու, փողոցային հայհոյանքներ կը փոխէք մեր դէմ։ ***)

*) Տես «Շարժում» N-o 539

**) Очерки гоголевскаго періода русской литератури С. Петербургъ, 1892. Стр. 258—259, քաղուած „Философско-историчнитѣ учения на Карла Маркса“ գրուածքէն, եր. 65. թարգ. Կ. Պաքալօֆի։

***) Տես «Շարժում» N-o 540

Այս պարագան ինձ կը յիշեցնէ Մօբասանի հետեւեալ նորավէպը։

Սագեր ու սագուկներ կը պտտին ամանտիրոջ ընդարձակ բակին մէջ, անհոգ կարկչին ու կը պարպրտանան... Գեղեցիկ առաւօտ մը, կանուխ, հակառա՛կ իրենց սովորութեան կը խլրտին անոնք, չուրջերնին կը նային թեւերնին կը բանան ու կը կոկոան։ Միւս թռչունները ապշած կը նային, թէ ի՞նչ պատահեցաւ իրենց դրացի համեստ ու հանդարտ սագերուն։ Իսկ այս վերջինն ըը գլուխնին տնկած ու դէպի կապոյտը բարձրացուցած՝ կը դիտեն երկինքը։ Հոն վերը կը թռչի ազատ մոխրագոյն թռչուններու երամ մը, կը ճեղքէ օդը ու ազատութիւնը եւ մարտական ձայներով կը խրախուսեն իրար երկար ու դաժան ճամբորդութեան համար։

Վարգօները կը նմանին մանրաբուրժական սագերուն, որոնք կը չատախօսեն, իրենց սեփական ազխոտութեամբ ջանալով նսեմացնել յեղափոխական սօցիալիզմի լուսաճաճանչ թռիչքը...։

Իզուր են ձեր ճիգերը, պարոններ. մեր գիտութեան հաստատ ապառաժը կը խորտակէ ձեր հայհոյանքի ալիքները եւ մեր հեռաղօտող հրաշակերտ մէթօտը կը կոպէ ձեր չարլաթանութեան լեզուն։

Այո՛, անզօր էք կասեցնելու ալիքը եւ կամ հրամայելու որ չըլլուսաւորէ ան, եւ կամ արգիլելու որ «աղեկները» չապացուցանեն ձեր ապիկարութիւնը...։ Ազա՛տ էք, պարոններ, ձեր ուզածին չափ անուանարկելու սօցիալիստները, ծաղրելու ու զրպարտել անոնք, բայց բան մը կայ որ չէք կրնար, այն է՝ խլել մեր ձեռքէն տրամաբանութիւնը եւ անողոք քննադատութիւնը, որովհետեւ մեր կողմն են ճշմարտութիւնը, արդարութիւնը եւ իրաւունքը. ինչպէս նաեւ մարդկութեան հասարակական զարգացումը, վերջապէս մեր կողմն է նոյն ինքն կեանքը...։ Մենք կեանքի մէջ կածինք, կուածանանք եւ յառաջ կը քալենք...։ Մենք, սօցիալ-դեմօքրատները, մասամբ ուխտադրուած ենք այսօր, փայփլուն տառերը հայ յեղափոխական շարժման արեւնաներկ հորիզոնին վրայ, իսկ վաղը պիտի ըլլանք փառաւոր արեւներ, որոնք իրենց բիւրեղաճառագայթներով պիտի թափանցեն խաւարի ազխոտութեան հաստ կեղեւը եւ ոսկեէ ճառագայթներու խուրձով պիտի լուսաւորեն գեղի-բանուորին թմրած միտքը։ Այն ատեն.... վա՛յ ձեզ բանուորական շարժման թշնամիներ...։

Ֆիլիպէ Ա. Յակոբեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

5 Նոյ. 1903, Սալմաստ

„Շարժման“ N-o 547-ում Սալմաստից „Յոլակ Սալմաստցի“ ստորագրութեամբ յօդուածին մենք պատասխանել ենք ժամանակին, բայց վերջերըս, դարձեալ նոյն թերթում, հրապարակ է գալիս նոյն անձը և սրիկայի յատուկ բառերով շօշափում իմ ամենանուրբ զգացմունքները։

Մենք թերևս արհամարհանքով լռէինք այդ կերպ կինտօյական հայհոյանքներ պարունակող յօդուածների դէմ, բայց դժբախտաբար հասարակութիւնը համաձայնութեան նշան է ընդունում լռութիւնը։ Արդ, դիմում ենք սոյն երկտողով պարոնին և հրաւիրում իր իսկական անունով հրապարակ դուրս գա՛լ յանուն գաղափարի ու մարդկութեան և վերջացնել մեզ հետ ունեցած գաղափարակա՞ն թէ անձնական հաշիւները։

Այլապէս մենք պարոնին կանուանէինք բացարձակապէս մատնիչ...

Ա. Զիրախ.

Ք Ր Օ Ն Ի Կ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

Մինչ բանապետական անարգ բէժիմը կը թագաւորէ այժմ Ռուսաստանի մէջ, անդին Տաճկահայաստանի մեր եղբայրները նոյն տիրող յաւիտենական ճնշումին տակ կը տապլտկին։

Հայրենիքէն ստացուած տրխուր լուրերը այդ անտանելի լուծը կը պատկերացնեն։

Ռումանաբնակ մեր հայրենակիցներէն մին կը տեղեկացնէ թէ՝ Թուրք փտած կառավարութիւնը սկսեր է խեղճ հայ ժողովրդէն պահանջել եղան գլուխ 10 ղրուշ տուրք՝ պայմանաւ որ անմիջապէս վճարուի։ Իսկ եթէ աղաչանքի ու պաղատանքի տեղի տրուի, այն ատեն վա՛յ այն աղաչողի գլխուն, ծեծն է իր վարձատրութիւնը և բանտը՝ իր օթեւանը։

Երթեւեկութիւնները գրեթէ դադրած են և ո՛վ որ մանաւոր գումար մը՝ իբր տուգանք կամ աւելի կաշառք՝ և բանտը իր զարհուրելի տանջանքներով աչքը կառնէ, կրնայ, գէթ փոքր ժամանակամիջոցի մը համար, հայրենիքի անուշ կարօտը առնել հայրենի մթնոլորտին տակ, բայց ...չարաշուք բանտի չորս պատերուն մէջ։

Հինգ ամիս առաջ Ռումանիայէն հայրենիք մեկնելու համար ազգակից մը ճամբայ ինկած է դէպի Ռուսիա, ուսկից տեղեկութիւն կը տրուի Ռումանիա իր ընկերներուն թէ՝ կարողացած է հասնիլ միայն մինչև Մուշ, ուր 4 օր բանտ դրուելէ և տառապանքներու ենթարկուելէ յետոյ, կրկին Ռուսիա ղրկուած է, և ուր կը գտնուի այժմ՝ իբր վարձատրութիւն ստացած... իր տուքին կատուիլը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Վերջերս Նորվեկիոյ մէջ կանանց իրաւունք տրուած է քաղաքային ընտրութիւններու մասնակցիլ։ Առաջարկուած է Նորվէկիոյ խորհրդարանին որ այդ իրաւունքը աւելի ընդարձակելով միջոց տրուի կիներուն մասնակցելու անխտիր բոլոր ընտրութիւններուն։

— Ռուսիոյ և Աւստրիոյ կողմէ առաջարկուած բարենորոգումներու ծրագիրը սկզբունքով ընդունուած ըլլալով Թուրքիոյ կողմէ, յառաջիկայ շաբաթ բանակցութիւններ պիտի սկսին որոշելու համար ծրագրի գործադրութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները։

— Վիէննական թերթի մը „Die Zeit“ ի խմբագրին Սարաֆօֆ յայտարարած է ի միջի այլոց որ Մակեդոնացի ժողովուրդը յառաջիկայ գարնան կրկին զէնքի պիտի դիմէ, որովհետեւ, ըսած է, Մակեդոնացի կռուողները չեն կրնար նահանջել, և ուշ կամ կանուխ, յեղափոխութիւնը նորէն պիտի պայթի։

— Գերմանացի հանրածանօթ սօցիալիստ Պեպէլ րայխստագի մէջ ճառ մը արտասանած է, որ խստօրէն կը դատապարտէ կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը։ Սօցիալիստ երեսփոխանը քննադատելով այն ահագին և աննպատակ ծախքերը որ կը կատարուին նաւատորմիղի և բանակը սպառազինելու համար, մանաւորապէս ծանրացած է կառավարութեան ընդգրկած մաքսային քաղաքականութեան վրայ, որ անյաղթելի խոչընդոտներ հանած է նախարարութեան առջև, օտար երկիրներու հետ առևտրական դաշնագիրները կնքելու համար. և ահա ա՛յդ է պատճառը որ այսօր Գերմանիա այնքան նուաստացուցիչ ու քծնող դիրք մը կը բռնէ Ռուսիոյ հանդէպ։

Վրիպակ. — Նախորդ «Քաղաքական»ի վերջին սիւնակի 19-րդ տողը գտնուած «փրանսական»ը պէտք է ըլլայ ֆինանսական։

ԱԶԴ

Աղքատախնամ Ընկերութիւնը կուգայ հրապարակաւ իր սրտին շնորհակալութիւնը յայտնել Մեծ. Տ. Ս. Փոյումճեանի, որ իր ամէն տարուան սովորութեան համաձայն այս տարի ալ բարեհաճեցաւ 200 ֆր. նուիրել աղքատ ուսանողաց հագուստ շինելու համար։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկա երթալ փափաքողներուն կը ծանուցանեմ թէ՝ պատրաստ եմ զիրենք ներկայացնել Վիէննա գտնուող ընկերութեան մը, որ ճամբուն բոլոր ծախսերը իր վրայ առած, միմիայն 210 Ֆրանք սակարկով՝ ճամբորդը կը հասցնէ Վիէննայէն Նիւ-Եօրք, ամէն դիւրութիւններ ընծայելով անոր։

Օտար քաղաքներէ դիմողներն ալ կրնամ նամակով գոհացնել։

Թադէոս Քաֆէճեան

Հասցէ՝ T. Kafédjian
Roustchouk (Bulgarie)

Отговорникъ: Степанъ Г. Степанянъ

Печатница Б. Н. Малджиевъ—Русе